

ISSN 2411-1562

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

STUDIA LINGUISTICA

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 9

Київ
Видавничий дім Дмитра Бураго
2016

НОМЕН *AEGER* ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ В ЛАТИНСЬКОМУ СЕМАНТИЧНОМУ ПРОСТОРИ

Скрипник Юлія Сергіївна

асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Статтю присвячено розгляду специфіки конотацій номена *aeger* на прикладі творів латинських авторів різних жанрів та історичних періодів. Досліджено також дериваційну продуктивність номена, особливості контекстуального використання та його метафоричність.

Ключові слова: концепт; концептуальний аналіз; концепт ХВОРОБА; латинська мова.

Аналіз концепту ХВОРОБА в латинській мові на початку наших наукових пошуків було обрано через його універсальність в глобальному сенсі та специфічність для кожної людини. І в процесі дослідження нами було виявлено, що саме цей концепт залишається концептом, незважаючи на специфіку розуміння цього поняття різними вченими чи науковими школами. Він належить і до царини когнітивної лінгвістики, і лінгвокультурології. В ньому присутня водночас і універсальність загальнолюдської категорії, і етнічна специфічність, і індивідуальні особливості. Цей концепт є надзвичайно цікавим для аналізу, однозначним і неоднозначним водночас, таким, що вимагає розгляду з точки зору різних наук та наукових підходів. Чи відрізняється наше розуміння та розуміння давніх римлян про те, що є хвороба? Чи вплинуло на наше розуміння природи хвороби те, що латина вже сотні років використовується як мова медицини? Питання ці є надзвичайно цікавими для розгляду.

Отже, **актуальність** нашої статті бачиться в тому, що обраний нами концепт ще не був дослідженим під аксіологічним кутом зору, що створює цікаві перспективи для його вивчення на перехресті різних ділянок наукового знання (педагогіки, психології, медицини).

Метою нашого дослідження є з'ясування аксіологічно маркованих аспектів функціонування цього концепту на матеріалі латиномовних творів різних жанрів та періодів.

Предмет дослідження – лексико-семантична специфіка номена *aeger* як одного із лексичних репрезентантів концепту ХВОРОБА в латинській мові.

Для початку, скориставшись російсько-латинським словником Дворецького, визначимо семантику нашого номена – ключове слово, що його репрезентує, – прикметник *aeger*, *gra*, *grum*, який має наступні значення: 1) хворий 2) той що перебуває в занепаді, засмучений 3) болісний 4) сумний, нещасний, пригнічений. Коренева морфема *aegr-* має наступні деривати: іменники *aegritōnia* – печаль, скорбота; *aegritūdo* 1) недуга, нездоров'я, хвороба; 2) печаль, скорбота, пригнічено настрій, туга; *aegror* – хвороба; *aegrotatio* – розлад здоров'я, хворобливий стан, нездужання; прикметник *aegrōtus*, *a*, *um*: 1) хворий, стражденний, 2) засмучений,

що похитнувся, 3) той, що нудиться, сумує; дієсловами *aegrōto*, *-are*: 1) бути хворим, хворіти: 2), занепасти, похитнутись; *aegreo*, *-ere*: бути хворим, хворіти; *aegrēscō*, *-ere*: 1) занедужувати 2) впадати в зневіру, починати сумувати, засмучуватися 3) посилюватися, погіршуватися; прийменником *aegrē*: 1) болісно, важко 2) з незадоволенням, з досадою, неохоче: 3) ледь-ледь, насилу. Отже, бачимо, що центральним, стрижневим семантичним наповненням морфемі виступає значення “хворобливого стану”, “нездужання”, але достатньо частотним є і значення “страждання», «смуток” і внаслідок когнітивного переосмислення також і “зневіра”, “небажання щось робити”, “апатія”. Приклади контекстуального використання, а, отже, і ціннісну сторону нашого номена можна прослідкувати на прикладі творів античної доби, так у Плавта бачимо наступний діалог:

Phron. *Vide quis loquitur tam propinque.*

Astaphium *Miles, mea Phronesium, tibi adest Stratophanes. nunc tibi opust, aegram ut te adsimules.*

Phron. *Tace, cui adhuc ego tam mala eram monetrix, me maleficio vinceres?* (Pl. Truc. 2.6)

Фронесія Подивися, хто говорить так близько?

Астафія Воїн, моя Фронесія, Стратофан до тебе приїхав. Нічого тобі не лишається, ніж хворою прикинутись

Фронесія Помовч ти! Невже думаєш Перевершити мене підступністю? (Pl. Truc. 2.6)

Значення номену як важкої хвороби бачимо також у «Тускуланських бесідах» Ціцерона та історіографічній прозі Цезаря – *at non noster Posidonius; quem et ipse saepe vidi et id dicam, quod solebat narrare Pompeius, se, cum Rhodum venisset decedens ex Syria, audire voluisse Posidonium; sed cum audisset eum graviter esse aegrum, quod vehementer eius artus laborarent, voluisse tamen nobilissimum philosophum visere* (Cic. Tusc. 2.61-65). “Інша справа – наш Посидоній, якого я й сам бачив, і чув, що про нього розповідав Помпей. Повертаючись з Сирії, він проїздом на Родосі захотів послухати Посидонія; а дізнавшись, що той тяжко хворий і всі суглоби у нього нестерпно болять, захотів хоч подивитися на знаменитого філософа”.

Complures erant ex legionibus aegri relict; ex quibus qui hocspatio dierum convaluerant, circiter CCC, sub vexillo una mittuntur; magna praeterea multitudo calorum, magna vis iumentorum, quae in castris subsederant, facta potestate sequitur (Caes. Gal. 6.36. 3). “У таборі було залишено багато хворих з різних легіонів; близько трьохсот з них за ці дні одужали і були послані разом з когортами під особливим прапором; крім того, скориставшись цією нагодою, за ними пішло дуже багато погоничів з великою кількістю в’ючних тварин, що залишалися в таборі”.

Ipsa egomet dudum Beroen digressa reliqui

aegram, indignantem, tali quod sola careret

tunere, nec meritos Anchisae inferet honores (Verg. A. 5. 651-53)

*“Я лише нещодавно сама пішла від хворої Бери,
що гірко шкодувала про те, що лише їй не вдасться
виконати обов’язок, вианувати по заслугах мати Анхиза”*

В аналізованих текстових фрагментах репрезентовано певну метафоричність лексеми *aeger*. Основою його метафоризації, спираючись на проаналізовані фрагменти є такі ознаки, як “слабкість”, “нікчемність”, “занепад”, “втома” як характеристика людини чи явища.

*Primae frugiparos fetus mortalibus aegris
dididerunt quondam praeclaro nomine Athenae
et recreaverunt vitam legesque rogarunt
et primae dederunt solacia dulcia vitae (Lucr. 6.1-5)*
“Перші колись подарували поле, що приносить плоди
нікчемним людям, осяяним іменем Афін,
вони оновили життя та встановили закони,
перші подарували втіхи солодкого життя”

В ліриці часто використовується поріч з іменником *amor* як його характеристика, що можна перекласти як “пригнічений, послаблений, втомлений від кохання”:

*Ipse cava solans aegrum testudine amorem
te, dulcis coniunx, te solo in litore secum,
te veniente die, te decedente canebat (Verg. G. 4.464-66)*
“Сам же он пригнічений коханням,
з пустою черепаховою лірою, самотній,
тобі, ніжна дружина, тобі на березі сам,
тобі при народженні дня, тобі при його відході співав”.

Сенека у листах до Луциллія використовує прикметник як метафоричну характеристику суспільства, що гниє зсередини, втоплене в розкоші, та порівнює його з занепадом душі. *Aeger* набуває значення “порушений, неправильний, послаблений зсередини”.

Quomodo conviviorum luxuria, quomodo vestium aegrae civitatis indicia sunt, sic orationis licentia, si modo frequens est, ostendit animos quoque, a quibus verba exeunt, procidisse (Sen. Ep. 114.11). “Як розкіш бенкетів і одягу є ознакою хворобливого суспільства, також і вільність мови, якщо є частою, часто показує, що душа, з якої походять слова, занепадала”.

Зустрічається в багатьох авторів в словосполученнях, наприклад:

ae. animi (Lucr.) – пригнічений, засмучений, сумний, *ae. cyrus* (Verg.) – змучений турботами, заклопотаний, *ae. morae* (Lcn.) – той, що страждає від довгого очікування, *aegris oculis aliquid introspicere* (Ter.) – дивитися на що-небудь заздірними очима.

Таким чином, номен *aeger* був визначений нами як вербальний репрезентант концепту ХВОРОБА в римському лінгвокультурному просторі. На основі контекстуального аналізу творів римської літератури різних жанрів ми можемо дійти висновку, що лексема включає в себе окрім звичного для нас значення “хворий”

ще й метафорично заангажоване значення: “порушений”, “неправильний”, “по-слаблений зсередини”, “слабкий”, “нікчемний”, “той, що занепав”, “втомлений”.

Скрипник Ю. С., асп.

КНУ імені Т. Г. Шевченка

Номен *aeger* и его особенности в латинском лингвокультурном пространстве

Статья посвящена рассмотрению специфики коннотаций номена *aeger* на примере произведений латинских авторов разных жанров и исторических периодов. Исследована также деривационная производительность номена, особенности его контекстуального использования и возникающая в силу этого метафоричность.

Ключевые слова: концепт; концептуальный анализ; *aeger*, концепт БОЛЕЗНЬ; латинский язык.

Skrypnyk Y. S., Postgraduate student

Taras Shevchenko National University of Kiev

Nomen *aeger* and it's Peculiarities in Latin Linguocultural Space

The article considers the specifics of semantics of nomen *aeger* dealing with contexts of Latin authors of different genres and historical periods. Derivation potential of this nomen and its metaphorical contextual functioning are also considered

Key words: concept; conceptual analysis; *aeger*; the concept of DISEASE; the Latin language.

Література:

1. Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение / С. Г. Воркачев // Труды Кубанского государственного технологического университета. – Краснодар, 2003. – Сер. Гуманитарные науки. – Т. 17. – Вып. 2. – С. 268 -276.
2. Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. – М. : «Русский язык», 2008. – 843[5] с.
3. Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики: сборник науч. тр. / под ред. И. А. Стернина. – Воронеж : ИЦ ВГУ, 2001. – С. 75 – 80.
4. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология: Курс лекций / В. В. Красных. – М. : ИТДГК «Гнозис», 2002. – 284 с. 6. Маслова В. А. Лингвокультурология / В. А. Маслова. – М. : Издательский центр «Академия», 2001. – 208 с.
5. Степанов Ю.С. Константы: Словарь русской культуры: Изд 2-е, испр. и доп. / Юрий Степанов. – М. : Академический проект, 2001. – 990 с. 11.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2015.